

YARATICILIK TANIMLARI VE YARATICILIK MITLERİ

DR. MUSTAFA SERDAR
KÖKSAL

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ
ÖZEL EĞİTİM BÖLÜMÜ

YARATICILIKLA İLGİLİ MİTLER

- Yaratıcılık nedir tartışmasını yapmadan önce yaratıcılık konusunda yaygın olan mitleri yani doğru olmayan inanışlar ve söylentileri ele almalıyız.
- Yaratıcılık hakkında doğru bildiğimiz her şey gerçekte doğru olmayabilir veya kısmen doğru olabilir. Yaratıcılık mitleri yalnızca yanlış değil aynı zamanda tehlikeli de olabilirler.

MİT 1: YARATICILIK BİR BİLİNMEZDİR

Bu mite göre yaratıcılık insanın gizemli bir yanı, kutsal bir hediye ve öngörülemez bir ilhamdır ve bu nedenle hiçbir zaman bilinmemekte ve anlaşılamadığından öğretilmemektedir.

Bireyin yaratıcı düşünme kapasitesini doğrudan ölçemeyiz ancak bireyin ortaya koyduğu ürünler ve çözdüğü problemler yoluyla dolaylı olarak ölçebiliriz. Diğer yandan yaratıcılığa yol açan mekanizmaları ve becerileri biliyorsak -ki bilim insanları bu konuda çok yol kat ettiler- bireylerin yaratıcılıklarını da eğitimlerle ve çevre değişimleri ile büyük ölçüde geliştirebiliriz.

MİT 2: YARATICILIK BİLİNÇ DIŐIDIR

Freud'un psikanalist yaklaşımından beslenen bu mite göre yaratıcılık bireyin bilinçli eylemi olmaktan çok bilinçsizlik mekanizmalarının bazen de bilinçaltının doğurduğu bir gerçektir. Yaratıcılık ile bireyin bilinç dışında olma durumu arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Bilinç dışı olma durumu bireyde ani aydınlanmalara veya iç görü dediğimiz "aha" deneyimlerine neden olarak yaratıcı fikirlerin ortaya çıkmasını sağlar.

BİLİNÇ DIŞI MI? BİLİNÇ ALTI MI?

İç görü ya da "aha" buluşları, bilinç dışı olmakla değil bilinçaltı ile ve bireyin uzun yıllar yaptığı yoğun çalışmalarla ortaya çıkmaktadır. Bilinçaltının aktif olduğu iç görü buluşlarında birey her ne kadar problem üzerinde aktif olarak çalışmıyor olsa da bilinçaltında problem üzerinde düşünmeye devam etmektedir. Ancak birey bu pasif düşünmenin farkında değildir.

Alanında uzman olmayan birinin söz konusu alanda yaratıcı olması beklenebilir mi?

Bilimsel araştırmalar yaratıcılığın oluşumunda bilinç dışı olma durumunun değil, bireyin bilinçli eylemlerinin daha etkili olduğunu desteklemektedir. Öyleyse yaratıcılığın bireyin bilinçli eylemlerine dayandığı ama zaman zaman bilinçaltından beslendiği söylenebilir.

MİT 3: HER YARATICI İNSAN BİRAZ DELİDİR!

Sıra dışı veya ruh sağlığı bozuk dehaların yaşamları toplum üzerinde önyargılar oluşturarak yaratıcı kişiler hakkında yanlış genellemeler oluşturmalarına neden olabilmektedir. Bu tür yanlış algılamaların oluşumunda medyanın kuşkusuz payı çok yüksektir. Medya için en büyük malzeme sıradışı ve çelişkisel konulardır.

MİT 3: HER YARATICI İNSAN BİRAZ DELİDİR!

Biyografik araştırmalarda deli deha örnekleri sıklıkla görölmektedir . Ancak bu örneklerin deli değil bazı ruh sağlığı sorunları yaşadıkları ve birçoğunun da yüzyılımız hastalığı olan depresyondan ve alkolizmden etkilendikleri bilinmektedir. Ruh sağlığı bozukluğu çeşitli şekillerde Newton, Darwin, Freud, Kafka, Van Gogh, Dostoyevski, Hugo, Sartre ve Twain gibi pek çok dehanın yaşamında izler bırakmıştır. Hatta dehalar arasında intihara kalkışanlar da bulunmaktadır. Bu bozukluklar arasında depresyon, kişilik bozukluğu, paranoya ve psikotiklik gibi sorunları görmekteyiz.

MİT 3: HER YARATICI İNSAN BİRAZ DELİDİR!

Delilik ve dahilik arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaları derleyecek olursak bazı önemli sonuçlara ulaşabiliriz.

Öncelikle psikopatolojinin dehalar arasında görülme sıklığı normal insanlar arasında görülme sıklığından daha yüksektir. Dehalık ne kadar yüksek ise bu belirtilerin görülme olasılıkları da o kadar yüksek olabilmektedir. Ancak bu durumda bile **delilik sınırına ulaşmamaktadır**. Psikopatoloji arasında en fazla depresyon görülmektedir ki bu sorun artık neredeyse her birey tarafından tecrübe edilir olmuştur.

MİT 4: HERKES YARATICIDIR!

Bu mit bireyler arasında ayırım yapmaya karşı çıkan demokratik kurumlardaki her birey eşittir düşüncesinden köklerini almaktadır. Her bireyde yaratıcılık potansiyeli vardır ancak bu potansiyel bireyden bireye büyük farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar gelişimsel olarak çeşitli sonuçlar doğurur.

MİT 4: HERKES YARATICIDIR!

Birey önce kendini aşar sonra toplumsal sorunları çözerek toplumu aşar. İnsanlığın büyük bir çoğunluğu bireysel düzeyde yaratıcı kalmaya devam eder. Toplumsal etki yaratmayan bu grubu yaratıcı kabul edemeyiz çünkü yaratıcılık toplumun verdiği bir değerdir. Bu nedenle herkesi yaratıcı kabul etmek doğru bir yargı olmaz.

MİT 5: YARATICILIK ÖĞRENİLEMEZ

Bu mit şu şekilde açıklanabilir: Eğer yaratıcılık bireyin doğuştan getirdiği genetik donanımlarda saklı ise yaratıcılık potansiyeli düzeyi değiştirilemez çünkü genetik donanımların değiştirilmesi mümkün değildir.

MİT 5: YARATICILIK ÖĞRENİLEMEZ

Çocuklarda ve gençlerde yaratıcılığı geliştirmek amacıyla pek çok model, teknik ve eğitim uygulamalarını kapsayan programlar geliştirilmiştir. Bu programların çocukların ve gençlerin yaratıcı düşünme becerileri üzerindeki etkileri deneysel yöntemlerle araştırılmıştır.

Bu tür araştırmalarda deney gruplarına yaratıcılık eğitim programları uygulanırken kontrol gruplarına hiçbir müdahale yapılmamakta veya yaratıcılığın dışında programlar uygulanmaktadır. Bu uygulamalarda yaratıcılığın geliştiği görülmüştür.

MİT 6: MOZART ETKİSİ

Rauscher ve çalışma ekibi yaptıkları bir araştırmada üniversite öğrencilerine Stanford Binet zeka testinin görsel-uzamsal zekâyı ölçen kağıt katlama ve kâğıt kesme testini uygulamışlardır.

Araştırmada öğrencileri 3 gruba ayırmışlardır. Birinci gruba 10-15 dakika Mozart'ın klasik müziğı, ikinci gruba dinlendirici müzik dinletilmiş, üçüncü grup ise sessiz bir ortamda bırakılmıştır. Bu seanstan hemen sonra öğrencilere zeka testi tekrar uygulanmıştır. Bu ölçmede Mozart'ın klasik müziğini dinleyen öğrenci grubunun diğerlerine nazaran görsel-uzamsal zekalarında 8-9 IQ puanı geçici artış olduğu bulunmuştur.

MİT 6: MOZART ETKİSİ

Klasik müzik dinlemenin çocukların zekâ düzeylerini arttırdığı inancı bilim dünyasında "Mozart etkisi" olarak adlandırılmaktadır.

Mozart etkisini inceleyen araştırmaların ortaya koydukları bulgular oldukça çelişkilidir. Bu çelişkiden yola çıkan Chabris (1999), Mozart etkisini inceleyen araştırmaların on altısının bulgularını tekrar analiz etmiştir.

Chabris, bazı araştırmalarda Mozart dinledikten sonra deneklerin karmaşık ve zor görevlerde performanslarında ortaya çıkan çok küçük artışların **hoşlanma, rahatlama ve uyarılma etkisiyle** ortaya çıkabileceğini iddia etmiştir

YARATICILIK NEDİR?

Bartlett (1958), yaratıcılığı tanımlarken, “olağan yoldan ayrılma, kalıpların dışına çıkma, yeni deneyime açık olma ve bir şeyin diğer bir şeye rehberlik etmesine, onu yönlendirmesine izin verme” unsurlarına vurgu yapmaktadır.

YARATICILIK NEDİR?

Torrance (1962)' göre yaratıcılık “problemlere duyarlı olma süreci”ne odaklı olmalıdır.

Torrance,

problemin ya da eksikliğin hissedilmesi,
problemin ya da eksik öğelerin farkına varılması,
problem ya da eksik öğelere ilişkin fikir veya hipotezlerin oluşturulması,
tahminler oluşturma,
hipotezleri test etme,
gerektiğinde hipotezleri modifiye edip yeniden test etme ve
bir sonucun ortaya konulmasınının,

yaratıcılığı tanımlayan süreçler olduğunu ifade etmektedir (Torrance, 1962).

YARATICILIK NEDİR?

Parnes (2005), yaratıcılığı, “kelimeler, resimler, semboller gibi içsel ve dışsal ayırt edici uyarıcılar üzerinde işleyen bir cevap (tepki) ya da cevaplar kombinasyonu (tepkiler kombinasyonu) oluşturma” olarak tanımlamaktadır.

YARATICILIK TANIMLARI

YARATICILIK DENİNCE AKLIMIZA GELEN İLK NEDİR?

KİŞİ

SÜREÇ

OBJE

ÖZELLİK

DUYGU

PERFORMANS

SANAT

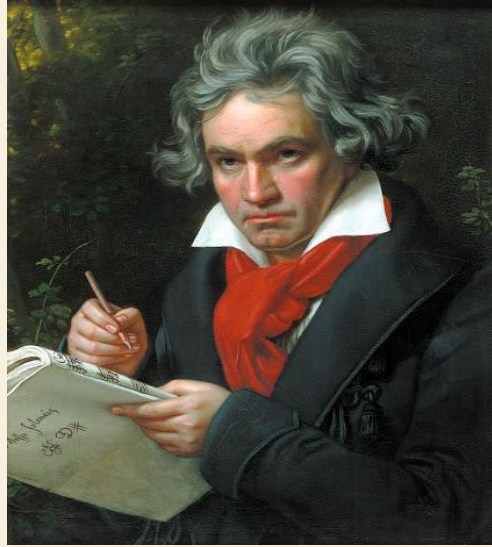
BİLİM

YARATICILIK TANIMLARI

YARATICILIK SKALASI VARMI? **HANGİSİ DAHA YARATICI?**

Leonardo Da Vinci

Ludwig van Beethoven

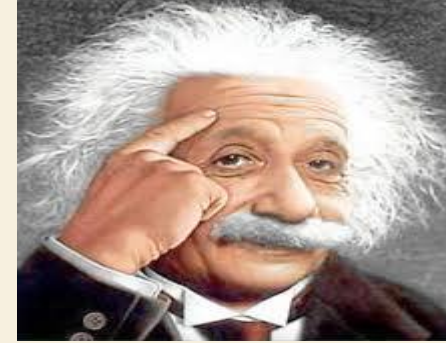
Aleyana Tilki

YARATICILIK TANIMLARI

ÜRÜN ODAKLI YARATICILIK ?

KİŞİLİK ÖZELLİĞİ OLARAK YARATICILIK?

SÜREÇ OLARAK YARATICILIK?

YARATICILIK TANIMLARI

ÜRÜN OLARAK YARATICILIK:

Bir kişinin var olanlardan faydalanarak bir problemin çözümüne yönelik ya da bir şeylerin üretilmesi amacıyla orijinal ve uygun olan bir ürün ortaya koymasidir.

Torrance, 1968;Takala, 1993

YARATICILIK TANIMLARI

Yaratıcı ürün için YENİLİK ve UYGUNLUK koşulları ön koşuldur (Boden, 2004 & Cropley,1999). Yeni ürünler orijinaldir, olağandan farklıdır ve tahmin edilemezdir. Dolayısıyla bir ürünün yaratıcılık düzeyi, yenilik ve uygunluk düzeyi ile doğru orantılıdır.

Yenilik bir ön koşul olsa da «**her yeni ürün yaratıcıdır**» diyemeyiz. Yeni olanın **uygun** da olması gerekmektedir. Uygun olmak demek, **ürünün kullanım değerinin olması, yararının olması ve etki potansiyelinin olması** demektir (Sak, 2014).

Burada dikkat edilmesi gereken;

*Bir fikir şu an uygun olmayıp sonraki zamanlarda uygun olabilir.

*Bir fikir bir toplumda uygun olmayıp başka bir toplumda uygun olabilir.

YARATICILIK TANIMLARI

Sadece yenilik ve uygunluk yaratıcı ürünü açıklamakta sığ kalmaktadır. Örneğin çok orijinal bir ürün ya da fikir, yaratıcı olmayabilir.

10 kulpu olan çaydanlık üretmek aslında «ORIJİNAL» bir fikirdir, fakat uygun olması konusunda dezavantajları vardır. Bu durum 10 kulpu olan çaydanlığın yaratıcı bir ürün olmasını engellemektedir.

YARATICILIK TANIMLARI

Özet olarak bir ürünün yaratıcı olması için;

*İşe yaraması

*Bir ihtiyacı karşılaması

*Kullanım değerinin olması

*Yeni fikir ve ürünlerin ortaya çıkmasına katkı sağlaması gerekmektedir.

**Orijinal-Yararsız
ürün:**

SAÇMA dır.

**Yararlı-Orijinal
olmayan ürün:**

KOPYA dır.

YARATICILIK TANIMLARI

YENİLİK ve KULLANIŞLILIK yaratıcı ürünler için zorunlu

DEĞERLİ OLMA ve ÖNEMLİ OLMA ise yaratıcı ürün kalitesini arttırıcı etkisi olan zorunlu olmayan etmenlerdir.

YARATICILIK TANIMLARI

KİŞİLİK ÖZELLİĞİ OLARAK YARATICILIK:

Problem çözüme ve problem bulma süreçlerinde akıcı, esnek ve özgün düşünebilme yetisine sahip insanların sergilediği özelliktir.

Torrance, 1972; Getzels, 1975

YARATICILIK TANIMLARI

Yaratıcılık kişilik özelliği olarak ele alındığında yaratıcı kişilerin şu özellikleri sıklıkla sergiledikleri ortaya konmuştur:

- *Bilinmeyenden ve gizemden hoşlanırlar.
- *Karmaşık olanı, basit olana tercih ederler.
- *Risk alan ve risk almaya eğilimi olan kişilerdir.
- *Farklı olanı düşünebilen kişilerdir.
- *İmgelerle düşünebilen bir yapıları vardır.
- *Daha içe dönüktürler.
- *Daha bağımsız ve bireyseldirler.
- *Esnek düşünürler.
- *Spekülatif düşünürler.

(Koberg ve Bagnall, 1974; Guilford, 1968; Ausebel ve Robinson, 1969; Kin ve Pope, 1999; Kırıçoğlu, 1991; Şatır ve Şener; 2003; Barlett ve Davis, 1974; Young, 2008).

YARATICILIK TANIMLARI

SÜREÇ OLARAK YARATICILIK:

Problem çözme ve bulma esnasında yeni ve uygun çözümü ya da fikri ortaya koymak için gereken esneklik ve özgünlük içeren dinamik bir süreçtir.

Guildford, 1968; Simon & Newell, 1972

YARATICILIK TANIMLARI

Yaraticilik süreç olarak ele alındığında ise, yaratıcı düşünme kavramı karşımıza çıkmaktadır. Yaraticı düşünme esnasında;

*Problem bulma,

*Yenilikçi zm retme,

*Eleştirel düşünsel bir süreç deneyimleme,

*Değişken bir düşünme süreci deneyimleme,

*Gizli benzerlikleri fark etme,

*İlişkisiz olanı ayırt etme,

*Sezgisel düşünme,

*Problemlere zm nerme,

*Varsayımlar retme,

*Eksik ögenin belirlenmesi,

*Aykırı ilişkilerin kurulması gibi süreçler deneyimlenmektedir (Onur ve Zorlu, 2017)

YARATICI TIPLER VE DERECELERİ

Csikszentmihalyi (1996) yaratıcı kişilere odaklanarak yaratıcılığın üç tipinin olduğundan bahsetmiştir:

PARLAK KİŞİLER: Sıradışı fikirler üreten ama fikirleri toplumsal katkı düzeyine ulaşmayan kişilerdir.

KİŞİSEL DÜZEYDE YARATICI KİŞİLER: Toplumsal değeri olan özgün fikirler üreten kişilerdir, fakat bu kişilerin ürettiklerinden sadece kendileri haberdardır.

SINIRSIZ YARATICI KİŞİLER: Bu tipteki yaratıcı kişilerde topluma büyük katkı sağlayan fikir ya da ürün üretimi söz konusudur. Ayrıca bu kişiler toplumların değişimine de katkı sağlamıştır.

YARATICI TIPLER VE DERECELERİ

Csikszentmihalyi (1996)'nin yaratıcı tipleri farklı yaratıcılık düzeylerinin derecesine karşılık gelen bir sınıflandırma değildir. Farklı yönlerde yaratıcılık sergilemeleri ile ilgili bir durum söz konusudur.

Burada odaklanması gereken durum, toplumun oldukça yaratıcı olduğuna inandığı, farkında olduğu bazı kişilerin hiçbir yaratıcı performanslarının olmayabileceği, fakat toplumun yaratıcı olarak görmediği ya da hiç farkına varamadığı kişilerin orijinal fikir ve ürün üretebileceği durumudur.

YARATICILIK TIPLERİ

Büyük -Y Tipi Yaratıcılık: Bu tür yaratıcılıkta, oldukça açık, çığır açan orijinal fikirler ve ürünler ortaya çıkmaktadır. Bütün toplumu etkisi altına alan bir yaratıcılık türüdür (Kaufman & Beghetto, 2009). Örn: Akıllı telefonlar.

Küçük-y Tipi Yaratıcılık: Çoğumuzun gündelik hayatında deneyimlediği, bireysel amaçlar için yeni ve orijinal olanın üretildiği bir yaratıcılık türüdür. Genelde bireylerin kendine yönelik faaliyetlerini içerir (Kaufman & Beghetto, 2009).

Tesisattan gelen sesi belirlemek için farklı ve orijinal bir yol geliştirme.

TEŞEKKÜRLER